

תוכן העניינים

יא	שלמי תודה
1	על ספר היובלים
	2 תוכנו של הספר
	4 הסוגה הספרותית
	5 אמונות ודעות
	9 מצב המחקר
	17 גישה חדשה לחקר ספר היובלים
	28 זמן חיבורו של ספר היובלים

חלק א

רובד העריכה: הסיפורים המשוכתבים,
הקטעים ההלכתיים והמסגרת הכרונולוגית

35	מבוא: העריכה ההלכתית
37	פרק ראשון: הכניסה לגן עדן (פרק ג)
	37 הקשר בין הכניסה לגן עדן ובין חוק טומאת יולדת (ג 8–14)
	41 היחס בין הקטע ההלכתי ובין הסיפור שסביבו
	45 סיכום ומסקנות
47	פרק שני: סיפור יהודה ותמר (פרק מא)
	48 הסיפור המשוכתב (1–21, 27–28)
	53 הקטע ההלכתי (23–26)
	57 סיכום ומסקנות
59	פרק שלישי: סיפור ראובן ובלהה (פרק לג)
	59 הסיפור המשוכתב (1–9א)
	63 הקטע ההלכתי (9ב–20)
	67 סיכום

- 69 פרק רביעי: העריכה הכרונולוגית של ספר היובלים
 לידות בני יעקב (פרק כח) 70
 'זהיו ימיו מאה ועשרים שנה' (בראשית ו 3) 76
 צוואת נח (פרק ז 20–39) 77
 סיכום 78

חלק ב מקור הרע בעולם

- 81 מבוא: גישות לשאלת מקור הרע בספרות היהודית העתיקה
- 85 פרק חמישי: סיפור העיריים (פרק ה)
 הרקע המקראי 85
 השוואה בין יובלים ה ובראשית ו 86
 סיפור העיריים בספר חנוך ו-יא 90
 היחס בין יובלים ה לחנוך י-יא 94
 בעיות פרשניות ביובלים ה 97
 גבולות הסיפור והחומר החדש 111
 ה' כשופט צדק ומשפט העולם (ה 13–18) 112
 סיכום 116
- 117 פרק שישי: צוואת נח (פרק ז 20–39)
 ניתוח הצוואה 117
 סידור הפרשיות על סוף ימי נח 127
 האם חנוך מת? 131
- 135 פרק שביעי: תפילת נח (פרק י 1–13)
 היחס בין יובלים י להקדמה לספר אסף הרופא 136
 מקור השדים וייסוד הרע בעולם 139
- 144 פרק שמיני: מעשיהם של בני נח (פרק יא)
 היחס בין תיאור מעשיהם של בני נח לקטעים אחרים בספר 144
 שליחות עורבים וציפורים (יא 11–13) 147
- 149 פרק תשיעי: סיפור העקדה וחג הפסח/חג המצות (פרקים יז 15–יח 19)
 שאלות תאולוגיות 149
 סיפור העקדה כהטרמה לחוק הפסח 150
 הקטע ההלכתי (יח 18–19) 156
 סיכום 159

- 160 פרק עשירי: סיפור יציאת מצרים (פרקים מח–מט)
 החלפת ה' במשטמה 160
 מי הנחית את מכת הבכורות? 166
 המשך המאבק בין משטמה למלאך הפנים 169
 הכבדת לב מצרים 172
 מכת הבכורות בקטע ההלכתי (מט) 176
 המינוח בקטע ההלכתי 179
- 181 פרק אחד עשר: מְצַנֵּת המילה והבחירה בעם ישראל (פרק טו 25–34)
 יחסו המיוחד של ה' לבני ישראל 181
 מקור הקטע ההלכתי 192
- 194 פרק שנים עשר: תפילת משה (פרק א 19–21)
 רוח בליעל 198
- 203 פרק שלושה עשר: ברכת אברהם ותפילתו
 ברכת אברהם ליעקב (יט 26–29) 203
 תפילת אברהם (יב 19–20) 205
- 207 סיכום: מקור הרע בספר היובלים

חלק ג מקור החוק

- 215 פרק ארבעה עשר: המצוות, הברית והבחירה בבני ישראל
 החוקים לפני מעמד הר סיני 215
 הוראת הביטוי 'תורה ותעודה' 222
 'תעודה/עדות' בהוראת 'ברית' 229
 'תורה ותעודה' – תנאי הברית 235
 חוקיות מאורות השמים 237
 'לוחות השמים' הכוללים 'תורה ותעודה'
 במקום 'לוחות העדות/הברית' 246
- 250 מסקנות המחקר
 השאלה הספרותית 250
 תיארוך רובד העריכה 252
 אמונות ודעות 254

256	נספח: רשימת הקטעים העבריים של ספר היובלים
258	ביבליוגרפיה
284	מפתח המקורות
316	מפתח המחברים

על ספר היובלים

מאז גילוי מגילות מדבר יהודה לפני למעלה מיובל שנים, גברה ההתעניינות בחקר הספרות היהודית של ימי הבית השני. אף על פי שחיבורים רבים ומגוונים מן העת העתיקה היו ידועים כבר לפני גילוי המגילות, הלהיב הגילוי את הדמיון של קהל החוקרים ושל הציבור הרחב ברחבי תבל. ככל שמלאכת פרסום המגילות התקדמה גדל מספר החוקרים והמחקרים. כל פיסת קלף או פפירוס ממדבר יהודה זכתה בניתוח פרטני מהיבטים שונים ומעשירים. השיח המחקרי הניב פירות רבים, וכך הלכה והשתפרה הבנת המגילות הן כחיבורים עצמאיים הן כמכלול.

בקומראן נשתמרו 15 עותקים עבריים מקוטעים של ספר היובלים.¹ זהו חיבור חיצוני למקרא מן המאה השנייה לפני הספירה. הספר נכתב במקור בעברית, וכבר בעת העתיקה תורגם ליוונית, ומיוונית – ללטינית ולגעז (אתיופית עתיקה). למן המחקרים הראשונים על המגילות זכה ספר היובלים למקום של כבוד בין החיבורים מן הספרות היהודית בת הזמן. המקבילות בתחומים רבים בין ספר היובלים ובין החיבורים הכיתתיים שנתגלו בקומראן מבססות את מעמדו של החיבור כמקור חשוב לפרשנותן. הקרבה בינו ובין כתבי הכת ניכרת הן בלשון הן בתכנים, החל באמונות ובדעות המשתקפות בהם וכלה בעמדות ההלכתיות. יחסה של הכת לספר היובלים עוד לא תואר במדויק, אך הקרבה ביניהם מלמדת על עולם רוחני ודתי אחד, ולכן חקירה של שניהם יחד יכולה להצמיח תועלת כפולה: ניתוח ספר היובלים יאפשר פרספקטיבה רחבה יותר של המגילות, וידיעת הרקע של המגילות הכיתתיות תתרום לחקר הספר. עם סיום המפעל לפרסום מגילות מדבר יהודה נחוץ היום, יותר מתמיד, לחזור ולחקור מחדש את ספר היובלים וחיבורים אחרים משלהי תקופת הבית השני.

חקירת ספר היובלים נוחה יותר מחקירת חיבורים אחרים המתועדים אך ורק במגילות מדבר יהודה, מפני שבניגוד לחיבורים שונים שנתגלו לראשונה בכתבי קומראן, ספר היובלים קיים בשלמותו בתרגום לגעז. תרגום זה מעמיד בסיס

1 הציטוטים מתוך ספר היובלים לאורך הספר מבוססים במידת האפשר על הפרגמנטים העבריים שנשתמרו במגילות קומראן. לרשימה מלאה של הקטעים ראו הנספח בסוף הספר. אם הקטע המצוטט או חלק ממנו לא נשתמר בעברית – וכך המצב ברוב המוחלט של הציטוטים – הנוסח העברי משוחזר מן התרגום האתיופי לפי המהדורה הביקורתית של ונדרקאם 1989א. בדרך כלל השתמשתי כבסיס בתרגום לעברית של משה גולדמאן תשט"ז, בתוך כהנא תשט"ו, עם תיקונים, לפעמים משמעותיים מאוד על פי התרגום לגעז.

מוצק יותר לניתוח מדוקדק. לצד ההתלהבות המלווה כל מחקר בנושא מגילות מדבר יהודה קיים גם קושי מתודולוגי, הנובע מן המצב החומרי של החיבורים השונים. למרות שמונים היום למעלה מ-900 מגילות, חלק ניכר מהן אינו אלא אוסף של פרגמנטים, ולעתים יש בהן יותר קטעים משוחזרים מאשר חומר קיים. כל חוקר של המגילות רגיל לגלות כי הטקסט קטוע דווקא במקום שבחר לבדוק, ולפעמים אין מנוס מלוותר על ניתוח של פרגמנט; לעתים קרובות הוויתור אף עדיף על השחזור. בדיקת חיבור שלם זה, שטמון בו עולם מלא של פרשנות המקרא, הלכה קדומה ומכלול של אמונות ודעות, מאפשרת הבנה מקיפה ויסודית שלו, ובעקבותיה גם קווי יסוד להבנת המגילות.

מחקרי החל בניתוח האמונות והדעות המופיעות בספר היובלים, אך עד מהרה הוא התרחב לדיון בשאלות פילולוגיות ובהתפתחות הספרותית של הספר ולעיסוק בסוגיות רבות בתחומי הפרשנות הקדומה למקרא, הכרונולוגיה של מאורעות מקראיים, ואף בהלכה בתקופת הבית השני. רובו של המחקר מכיל ניתוח פרטני של פסקאות שונות ומגוונות בספר היובלים. עם זאת השתדלתי לפרוש בו יריעה רחבה יותר, שתבאר את המגמות של עריכתו ואת משמעותן. שילוב התחומים השונים פתח בפניי הבנה עשירה יותר של ספר היובלים והערכה עמוקה למחברים בעולם העתיק כותבי היצירה הספרותית המופתית הזו.

תוכנו של הספר

ספר היובלים כולל שכתוב התורה מתחילתה ועד לאמצע ספר שמות. אך בניגוד לתורה הספר אינו פותח בכריאת העולם, אלא בסיפור מסגרת המתוארך ל-16 בחודש השלישי, בשנה הראשונה לצאת בני ישראל ממצרים (א 1), היום שלמחרת מתן התורה לפי הלוח של ספר היובלים. לפי יובלים א, שפתיחתו (פסוקים 1–4) מקבילה לשמות כד, 12–18², כאשר משה עלה להר סיני בפעם השנייה, הגיד לו ה' את מ'חלקות [הע]תים לתורנה ולתעודה[א] (א 4; לפי המגילה 4Q216, טור א, שו' 11–12; DJD XIII, עמ' 5). בסוף הפרק ציווה ה' על מלאך הפנים להכתוב למשה [מן ראשית הבריאה עד אש]ר יבנה מקדשי [בתוכם לעולמי עולמים] (א 27; לפי 4Q216, טור ד, שו' 6–8; DJD XIII, עמ' 11–12). מלאך הפנים לקח את לוחות מחלקות העתים (א 29), והמשיך מיד למלא את מצוות האל. סיפור בריאת העולם (המקביל לבראשית א) מוצב בהמשך לסיפור המסגרת: 'וַיֵּאמֶר מלאך הפנים אל משה בדבר ה' לאמר כתוב את כל דב[ר]י הבריה [...] (ב 1;

2 ההבדל הבולט בין יוב' א 1–4 לקטע מתוך ספר שמות הוא ההתעלמות מכל הנפשות הפועלות בסיפור (יהושע, הזקנים, אהרן וחור) למעט משה; השוו רויטן 1995.

4Q216, טור ה, שו' 1). ההשפעה של סיפור המסגרת ניכרת לאורך הספר בהצגת מלאך הפנים בתור מְדַבֵּר וּמְסַפֵּר.³

אפשר לחלק את תוכן ספר היובלים לשבע יחידות: (1) פרק א: מבוא וסיפור מסגרת; (2) פרקים ב–י: סיפורי אדם ונח (Primeval History); (3) פרקים יא–כג: 8: סיפורי אברהם; (4) פרק כג 9–32: נספח אגב תיאור מות אברהם; (5) פרקים כד–מה: סיפורי יעקב ובניו; (6) פרקים מו–מט: שיעבוד מצרים והיציאה ממנה; (7) פרק נ: סיום. יחידות 2–3, 5–6 מבוססות באופן ישיר על סיפורי התורה. אולם בצד החומר המשותף לשכתוב ולמקורותיו יש שינויים רבים ותוספות, כולל קטעים ארוכים חדשים. כך למשל נוספו צוואות וברכות רבות של האבות לצאצאיהם.⁴ בדרך כלל נשמר הסדר המקראי של הסיפורים בתוך היחידות, אך לפעמים שונה סדר הסיפורים על סמך שיקולים כרונולוגיים. למשל, סיפור מכירת יוסף הוקדם לפרק לד, כלומר לפני מות יצחק (לו 18), בניגוד לסדר במקרא (יצחק מת בבר' לה 29, ויוסף נמכר בפרק לז). יחידות 1, 4, ו-7 יוצאות דופן מבחינה פורמלית ועניינית: ככל שהדבר נוגע למיקומן ולתוכנן הן אינן שכתוב ישיר של סיפורי התורה, אלא מתפקדות כמעטפה ספרותית מסכיב לסיפורי התורה המשוכתבים ובתוכם.

שמו המקורי של החיבור אינו ידוע בוודאות. הפרולוג שלו פותח במילים 'אלה דברי מחלקות העתים לתורה ולתעודה למעשי שנותיהם לשבועות שבועותיהם וליובליהם [...]'. הביטוי 'מחלקות העתים' חוזר כמה פעמים בפרק א (פסוקים 4, 26, 29). אפשר גם להסתמך על מגילת ברית דמשק כדי להסיק שהספר נקרא על שם פתיחתו: 'ופרוש קציהם לעורון ישראל מכל אלה הנה הוא מדווקק על ספר מחלקות העתים ויובליהם ובשבועותיהם' (ברית דמשק טז 2–4). פירוש הכתוב הוא שבספר המכונה 'מחלקות העתים ויובליהם ובשבועותיהם' רשומות בפרוטרוט התקופות של ה'עורון' של ישראל למצוות התורה. המונח 'עורון' מתייחס כנראה לאחת משתיים: לתקופות שקדמו למתן החוקים לישראל, או לשכחת החוקים על ידי ישראל. שתי האפשרויות מתאימות לספר היובלים, הדוגל ברעיון של התגלות הדרגתית של המצוות, ומנסה לתארך את כל המאורעות מספרי בראשית ושמות באופן מדויק.

3 על המקורות המקראיים למלאך הפנים ועל תפקידיו בספר היובלים ראו דימנט תשנ"ד; ונדרקאם 2000ב.

4 צוואת נח (ז 20–39); צוואות אברהם (לכל צאצאיו בפרק כ; ליצחק בפרק כא); ברכת אברהם ליעקב (כב 10–30); ברכת רבקה ליעקב (כה 11–23); צוואת רבקה ליעקב (לה 8–1).

הסוגה הספרותית

ספר היובלים נחשב בצדק לאחת הדוגמאות הבולטות של שכתוב המקרא.⁵ החיבור שומר באופן כללי על התוכן של ספרי בראשית ושמות. בכתיבה מחדש של התורה נוצר חיבור שניכרים בו רעיונות חדשים ופרשנות מסוימת למקרא, אבל תמיד ניבט בעדו הטקסט המקראי הניצב בבסיסו. פסקאות שלמות מתוך התורה הועתקו לתוך היצירה החדשה, לעתים בשינויים קלים בלבד. כמו בכל מקרה של שכתוב המקרא, ההישענות על התורה משקפת את רצון המחבר להעניק לחיבורו סמכות ותוקף באמצעות קישור היצירה החדשה לחיבור הקדוש ביותר, התורה. תפיסת עולמו החדשה וקריאת התורה באור חדש אינן מוצגות כרעיונות אשר צמחו יש מאין. מרגע שהמכתב הטמיע את רעיונותיו בתורה עצמה הם היו לחלק ממכלול מקובל ובעל סמכות של אמונות ודעות. אף שלעתים סותרים הרעיונות שבספר היובלים את התפיסה המוצגת בתורה, עצם הצגתם בתוך המסגרת המקראית מעניקה להם לגיטימציה.⁶ אפשר להסביר חלק מן הרכיבים החדשים בספר כניסיון של המחבר לפתור בעיות פרשניות בטקסט המקראי.⁷ לעומת זאת, ישנם רכיבים חדשים אחרים שאינם נובעים מקושי בקריאת הטקסט (exegesis), אלא משקפים את האמונות והדעות שהמחבר ניסה לכפות על סיפורי התורה (eisegesis).⁸ מבחינה מתודולוגית לא תמיד קל להבחין בין שיקולים פרשניים להגותיים.⁹ ראשית, תפיסת העולם של הפרשן עשויה להקשות על הבנתו של טקסט המבוסס על תפיסה שונה. שנית, פרשן עלול לפתור בעיה פרשנית שהורה באמצעות הכנסת רעיון חדש לתוך החיבור. שני המקרים משקפים פרשנות מסוימת, ובשניהם חייבים להבחין בין תפיסת העולם של המשכתוב ובין הקשיים הפרשניים העולים בכל קריאה של הטקסט.

5 על המונח 'שכתוב המקרא' ראו התיאורים והדיונים של ורמש 1973, ובמיוחד עמ' 95; ניקלסברג 1984; הרינגטון 1986; אלכסנדר 1988; סיגל 2005; ברנשטיין 2005. ורמן תשנ"ה: 368–372 דנה בהגדרת ספר היובלים כשכתוב המקרא לאור ההגדרה שהציע אלכסנדר למונח.

6 לפיכך השכתוב אינו יכול להחליף את המקרא עצמו, כי בלי המקור המקראי יאבד השכתוב את הסמכות שהוא נדרש לה. בכך טמון הפרדוקס של תופעת שכתוב המקרא: הקשר למקרא מיועד לחזק את טענות המשכתוב, שהרי הוא טוען שמה שהוא מציע אינו חדש, אלא נמצא כבר בתורה עצמה; אבל בו בזמן, בהכניסו רעיונות חדשים אל תוך נוסח התורה (לפעמים בניגוד לעמדותיה) המשכתוב מערער על הסמכות שהוא נשען עליה. בעל השכתוב בעצם מבקש מן הקורא לסמוך על המקור אבל להבין אותו על פי השכתוב.

7 כפי שהדגיש אנדרס 1987; השוו גם לדוגמאות הרבות מספר היובלים שאסף קוגל 1997, 1998.

8 השוו טסטוז 1960.

9 כפי שהדגישה הלפרן-אמרו 1999: 133–146.

אמונות ודעות

התפיסות המיוחדות של ספר היובלים תוארו במחקרים שונים. לספר ארבעה מאפיינים עיקריים.¹⁰

תפיסת המצוות, הברית ובחירת בני ישראל. אחת התופעות הבולטות ביותר בספר היא השילוב בין סיפורים מתקופת האבות ובין חוקים הידועים מן התורה. כמעט כל החוקים מופיעים בתורה לראשונה בקבצים הבאים אחרי פרשת מעמד הר סיני, ואילו בספר היובלים החוקים מובאים בדרך כלל במסגרת הסיפורים על התקופה שקדמה למעמד זה; כמעט שאין בו קובצי חוקים,¹¹ והחוקים מופיעים רובם ככולם במסגרת של סיפור. לעתים הסיפור משמש תקדים לחוק: האבות פעלו בצורה מסוימת, ומעשיהם מחייבים אנשים בדורות שלאחריהם. למשל, אדם הראשון נכנס לגן העדן לאחר ארבעים יום, ואשתו לאחר שמונים יום. על סמך זאת דורש פרק ג 8–14 את תקופות השהייה שבחוק טומאת יולדת (ויקרא יב). במקרים אחרים, בסיפורים המתרחשים לפני מתן תורה בסיני, אם אחד האבות עובר על חוק הנזכר במקום אחר בתורה, חש ספר היובלים צורך להצדיק את מעשיו (השוו סיפור ראובן ובלהה בפרק לג), משום שהחוקים כתובים על לוחות השמים, כלומר הם חלים מאז ראשית העולם.¹²

חוקי התורה הם תנאי הברית בין ה' לבני ישראל שנכרתה במעמד הר סיני. בתורה נתפסת בחירת ה' בישראל לעם מיוחד כגמולם של בני ישראל בתמורה לקבלתם את עול המצוות: 'ועתה אם שמוע תשמעו בקלי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגלה מכל העמים כי לי כל הארץ. ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש [...] (שם' יט 5–6). אבל לשיטת ספר היובלים בני ישראל כבר זכו למעמדם המיוחד בזמן בריאת העולם:

(ב 19) [ויאמר לנו הנה אני מבדיל לך] עם בתווך עממי ונשבתו הם וקדשתו אתם לי לעם וברכתים והיו עמי והייתי לאלהיהם] (20) ובחר בזרע יעקב בְּכָל מַאֲשֶׁר רֵאִיתִי וכתבתי אתו לי לבן בכור וקדשת אתו לך לעולם ועד ואת היום הַשְּׁבִיעִי אגיד להם לשובתם בו מכל (21) כאשר ברכתם וקדשם לו לעם סגולה] מכל הגוים ולהיות יחד [עמנו שובתים] [4Q216, טור ז, ש' 9–13, DJD XIII, עמ' 19]

לעמדה זו יש כמובן השלכה גם על הצד השני של הברית: אם בני ישראל נחשבים

10 התיאור כאן מבוסס בעיקרו על תוצאות מחקרי אך גם על תיאורים אחרים. השוו במיוחד ונדרקאם 1997: 16–19, שגם הוא הצביע על ארבעה מאפיינים אך הגדירם באופן שונה.

11 למעט הלכות הפסח ביובלים מט (המקביל לחוקי הפסח בשמות יב), והקטע של הלכות השבת בסוף הספר (ג 6–13א).

12 גרסיה מרטינו 1997; ורמן תשנ"ט; קיסטר תשס"א.

ל'עם סגולה' של ה' מאז בריאת העולם, אזי גם שמירת החוקים וחובת הציות לדברי ה' מחייבות מאותה עת ואילך. מתן המצוות ושמירתן בתקופת האבות הן תוצאה ישירה של הקשר המיוחד בין ה' לבני ישראל כבר בתקופה הקדומה. תנאי הברית רשומים ב'לוחות השמים', הממירים את 'לוחות הברית' או 'לוחות העדות' הארציים, שהרי אלה עתידים להינתן רק במעמד הר סיני.

שיטה כרונולוגית המבוססת על המספר שבע במקום השיטה הרגילה במקרא המבוססת על המספר עשר.¹³ כל המאורעות מאז בריאת העולם ועד לכניסה לארץ מתוארכים בספר היובלים לפי שיטה כרונולוגית המבוססת על תקופות של 'יובל' (49 שנה) ו'שבוע' (שבע שנים). מהלך ההיסטוריה מתפרש על פני 'יובל של יובלים' (2,450 שנים). האירועים המכוננים בתולדות העם – יציאת מצרים, מתן התורה והכניסה לארץ – מתרחשים ביובל החמישים (יוב' נ 4). השחרור מעבדות והחזרה לאחווה הם שני ענייניו של חוק היובל בויקרא כה 8–10. ספר היובלים מיישם את החוק המקראי המתייחס במקורו ליחיד במישור הלאומי, דהיינו למצב שנוצר כאשר בני ישראל יצאו ממצרים וחזרו לאחוזתם, ארץ ישראל.¹⁴

חיבורים אחרים מתקופת הבית השני משתמשים גם הם במינוח דומה של 'שבועות' ו'יובלים',¹⁵ אך ספר היובלים הוא היחיד שיישם את המערכת הכרונולוגית באופן שיטתי ומפורט.¹⁶ קביעת גבולות התקופה באמצעות 'יובל של יובלים' מבריאת העולם עד לכניסה לארץ מלמדת אותנו על תפיסת עולמו של עורך הספר: העולם מתנהל על פי תקופות קצובות מראש, שבסופן הוא חוזר

13 אליאור (תשס"ג) עקבה אחר מוטיב המספר שבע בספרות הכוהנית מספר יחזקאל המקראי דרך ספרות קומראן ועד לספרות ההיכלות, והראתה ששימושו בספר היובלים הוא חלק מתופעה כוהנית רחבה, ולא המצאתו של עורך ספר היובלים.

14 ונדרקאם (1995) 2000: 540–544.

15 השו"ד נ' ט 24–27; חזון השבועות (חנוך צג, צא); האפוקריפון של ירמיה ממערה 4 (DJD XXX); פשר מלכיזדק ממערה 11 (DJD XXIII); צוואת לוי יז; עליית משה; האפוקריפון של יהושע (DJD XXII).

16 הפירוט הרב של ציונים כרונולוגיים גרם לפעמים גם סיבוכים (כנראה בלי ידיעת המשכתב), ואפשר להצביע על אי-התאמות מסוימות בתוך המסגרת הכרונולוגית. ויסנברג (1961) עמד על סתירות כרונולוגיות פנימיות, והציע על יסודן תאוריה בדבר עריכה כפולה של הספר. ונדרקאם (1995) 2000: 532–540 התייחס לבעיות הכרונולוגיות במחזור הסיפורים על אברהם; במקום להציע הסבר כולל הוא פתר את הסתירות באמצעות תיקונים נקודתיים וראה בחלק מהם שיבושי נוסח. רוב הבעיות (למעט שיבושים במסירת הספר) נובעות כנראה מן הניסיון לכפות את המסגרת הכרונולוגית החדשה על כל המאורעות שבספר בראשית, בלי לשים לב לכל הקשיים הכרונולוגיים העולים מהרכבת החומר. למרות הכישרון הבולט של העורך בתחום הכרונולוגיה, הוא לא הצליח לחמוק מטעויות בתאריכים הרבים שהכניס לחיבורו.

נספח

רשימת הקטעים העבריים של ספר היובלים

ספר היובלים נתחבר במקור בשפה העברית. עדים לנוסח העברי נשתמרו במערות קומראן. נתגלו שם 15 מגילות של הספר בעברית, רובן ככולן מקוטעות.¹ לנוחות הקורא מובאת להלן רשימת הקטעים שנשתמרו בקומראן:²

- 1 שאר המגילות הקשורות לספר היובלים, 4Q225–228 (התפרסמו ב-DJD XIII), אינן תורמות להכרת הנוסח העברי של החיבור. שלוש המגילות הראשונות (4Q225–227), אשר ונדרקאם ומיליק כינו 4Qpseudo-Jubilees^{a-c}, אינן עותקים של הספר עצמו, אלא של חיבורים המשתמשים במינוח הדומה לו. במגילה 4Q228 (4QText with a Citation of Jubilees) יש מינוח הקשור לספר היובלים, במיוחד הביטוי 'מחלקות העתים' (ראו פרגמנט 1, טור א; שם, עמ' 178–179), המופיע פעמים רבות ביובלים א, כולל בפרולוג ובכותרת של החיבור (השוו עם ברית דמשק טז 3–4, 'הנה הוא מדוקדק על ספר מחלקות העתים ליובליהם ובשבועותיהם'). אולם הציטוט המובטח בשם המגילה חסר בפועל, וכל שנשתמר הוא נוסחת הציטוט: 'כי כן כתוב במחלקות []' (4Q228, פרגמנט 1, טור א, שורה 9; DJD XIII, עמ' 179).
- 2 ונדרקאם 1992 סקר את עדי הנוסח העבריים של ספר היובלים מבין מגילות מדבר יהודה, ובמיוחד את המגילות שעמדו אז להתפרסם. העותקים ממערה 4, 4Q216–4Q224, שסומנו 4QJubilees^{a-h} (4Q223–224) אוחדו לעותק אחד, פורסמו בידי ונדרקאם ומיליק ב-DJD XIII (1994). מגילה 4Q176 פורסמה באלגרו 1968 בשם 'תנחומים'. אך קיסטר (1987) זיהה נכונה שפרגמנטים 19–21 הם קטעים מפרק כג של ספר היובלים. מיליק פרסם שני פרגמנטים ממערה 1: 18, 17Q1 (מיליק 1955). באייה פרסם שני עותקים של ספר היובלים ממערה 2: 20, 19Q2 (באייה 1962). באותו כרך הוא פרסם מגילה (3Q5) שאותה כינה "Une prophétie apocryphe" (שם, עמ' 96–98). רופא (תשכ"ה) ודייכגרייבר (1964–1966) זיהו את פרגמנט 1 מן המגילה כקטע מספר היובלים (כג 12–13). מגילה 11Q12 (11QJubilees) פורסמה ב-DJD XXIII (1998) עמ' 207–220) בידי גרסיה מרטינו, טיכלאר וון-דר-יאודה. טלמון (תשמ"ט) סבר שעוד שני קטעים ממצדה קשורים לספר היובלים (1276–1786, שם, עמ' 278–279; 1039–317, שם, עמ' 281–283), אולם ונדרקאם (1992: 642–643, הע' 27), דחה את הצעתו משום שהפרגמנטים אינם קרובים מספיק לתרגום האתיופי של הספר.

2Q19	כג 8-7	4Q216, טור א	פרולוג-א 7
3, 4Q221, פרגמנט 3	כג 13-10	4Q216, טור ב	א 15-7
1, 3Q5, פרגמנט 1	כג 13-12	4Q216, טור ד	א 28-26
4Q176, פרגמנטים 19-20	כג 23-21	4Q217, פרגמנט 2	א 29 ?
4Q176, פרגמנט 21	כג 31-30	4Q216, טור ה	ב 4-1
1, 4Q222, פרגמנט 1	כה 12-9	4Q216, טור ו	ב 12-7
2, 4Q222, פרגמנט 2	כז 7-6	4Q216, טור ז	ב 24-13
1Q17	כז 20-19	4Q218, פרגמנט 1	ב 27-26
4Q223-224, מקבץ 1	לב 21-18	11Q12, פרגמנט 1	ד 11-6
4, 4Q221, פרגמנט 4	לג 15-12	11Q12, פרגמנט 2	ד 14-13
4Q223-224, מקבץ 2, טור א	לד 5-4	11Q12, פרגמנט 3	ד 17-16
4Q223-224, מקבץ 2, טור א	לה 12-7	11Q12, פרגמנט 4	ד 18-17 ?
1Q18	לה 10-8	11Q12, פרגמנט 5	ד 30-29
4Q223-224, מקבץ 2, טור ב	לה 22-12	11Q12, פרגמנט 6	ד 31
4Q223-224, מקבץ 2, טור ב	לו 10-7	11Q12, פרגמנט 7	ה 2-1
4Q223-224, מקבץ 2, טור ג	לו 23-10	11Q12 ³	ז 5-4
5, 4Q221, פרגמנט 5	לז 15-11	11Q12, פרגמנט 8	יב 17-15
4Q223-224, מקבץ 2, טור ד	לז 17-13	11Q12, פרגמנט 9	יב 29-28
6, 4Q221, פרגמנט 6	לח 8-6	4Q219, טור א	כא 2-1
7, 4Q221, פרגמנט 7	לט 9-4	4Q220, פרגמנט 1	כא 10-5
4Q223-224, מקבץ 2, טור ה	לט 9-7	4Q219, טור א	כא 10-7
4Q223-224, מקבץ 3, טור ב	מא 10-7	4Q219, טור ב	כא 12-כב 1
2Q20	מו 3-1	4Q221, פרגמנט 1	כא 24-22
3, 4Q222, פרגמנט 3	מח 5 ?	4Q221, פרגמנט 2 i	כב 22
		4Q221, פרגמנט 2 ii	כב 30 ?

בגלל מצבו המקוטע, הנוסח העברי של ספר היובלים אינו מסייע בדרך כלל בשאלות טקסטואליות, אלא רק מעיד על נאמנותו של התרגום לגעז. למרות הבדלים בפרטים, התרגום האתיופי קרוב דיו לעדות המקוטעת שנשתמרה בעברית כדי לסמוך עליו בחקירת החיבור.⁴

3 טלמון תשנ"ז פרסם שלושה קטעים מעזבונו של "ידין, אך לא הצליח לזהותם. חנן אשל תשנ"ט זיהה שהם קטעי מגילות ממערה 11, כולל פרגמנט אחד ממגילה 11Q12, שהוא שריד של יוב' ז 4-5 (שם, עמ' 275-276).

4 זו מסקנת ונדרקאם 1977: 1-95. מחקרו של ונדרקאם נעשה לפני פרסום העותקים ממערה 4 (4Q216-224) ב־DJD XIII. השוואה בין המגילות עבריות לתרגום לגעז מגלה וריאנטים אחדים (כפי שצינו המהדירים ונדרקאם ומיליק בפירושם לכל קטע), אך מבחינת תוכן הדברים חשיבותם של הבדלי הגרסאות מועטה.